Јасминка Ристовска Пиличкова

ОСВРТ НА ИСТРАЖУВАЧКАТА ДЕЈНОСТ НА ТРАДИЦИОНАЛНИОТ ТЕКСТИЛ ВО ИНСТИТУТОТ ЗА ФОЛКЛОР „МАРКО ЦЕПЕНКОВ“ – СКОПЈЕ

Апстракт: Во текстот ќе стане збор за истражувачката дејност на македонскиот традиционален текстил од самите почетоци и за првичните публикации, со посебен осврт на истражувачката дејност на Одделот за традиционален текстил и архитектура при Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, од своите почетоци до денес. Притоа ќе се даде кус осврт на научната и на собирачката дејност на овој оддел, со преглед на научниот и на стручниот кадар на оваа институција, како и на библиографијата од најзначајни трудови и публикации, коишто се однесуваат на оваа тематика. Посебен акцент се става на работата и на значењето на архивските збирки поврзани со оваа научна дејност: „Архива на оригинални везови, ткаеници и плетива“, „Архива на колор-цртежи од текстилното народно творештво“, „Архива на теренски папки“ – на информатори од целокупната територија на Македонија за: начините и видовите на изработката на носијата од дадениот крај, елементите на облеката, обичаите, верувањата и социјалните нормативи поврзани со нивната изработка, како и за низа други придружни информации, како што се: нивната терминологија, нивната изведба и обредна практика, собирани од почетокот на 50-тите и првата половина на 60-тите години на минатиот век.

Ќе се спомене и постоењето на „Архивската збирка на завезоци“ како и „Архивската збирка на визуелните архивски материјали“, која, во себе, вклучува фотографии, слајдови и други аудиовизуелни материјали, собирани континуирано во текот на целокупното постоење на оваа афирмирана научна институција.

На крајот ќе укажеме на научната и едукативна дејност на овој Оддел во последните десетина години, како и на проектите поврзани со него, во насока на проучување и на афирмација на ова значајно културно наследство на македонскиот народ.

Клучни зборови: македонски традиционален текстил, везови, досегашни проучувања, теренски истражувања, собирачка дејност, архивски материјали, научен кадар, Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Имајќи го предвид значењето на фолклорното творештво, како своевиден сублимат на: духовните, културните и историско-социјалните процеси, кои се одвивале на одреден простор, можеме да претпоставиме дека токму во неговата континуирана традиционална форма на постоење се содржани базичните, духовно-естетските вредности и норми на одреден народ. Ако се земе предвид дека фолклорот е една мошне константна форма на културата, која, поради својата конзервативност, е во помала мера подложна на влијанија и на промени (особено во споредба со градската култура), тогаш се покажува дека токму проучувањето на фолклорното творештво го добива значењето на една од основните научни гранки во проучување на потеклото и на развојот на еден народ и на неговата историја, утврдувајќи ги притоа неговите главни идентитетски белези и релациите, коишто, тој, во текот на своето формирање и постоење, ги градел и ги

воспоставувал со другите народи и култури. Оттука, сосема логично е да претпоставиме дека проучувањето на традиционалното текстилно творештво на македонскиот народ, од аспект на неговата ликовно-естетска, обредна и семиотичка компонента, ни открива нови содржини, кодирани токму во: богатата разновидна носија, орнаментика и обредна компонента. Истражувањето на оваа комплексна и многуслојна област, специфична по својот стилски израз и иконографијата, би била невозможна без континуирана научноистражувачка дејност, базирана на теренските записи и на архивските материјали, чиј носител е токму јавната научна институција – Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје.

Досегашни истражувачи

Македонското текстилно народно творештво, според формата и изразните компоненти, е мошне богато и разновидно. Според видот и начинот на изработка може да се групира во три основни категории: везови, ткаеници и плетеници. Од овие три основни групи на поделба, везовите претставуваат најголема и најкомплексна група во македонското текстилно народно творештво, во која спаѓаат најразновидни видови орнаменти, мотиви и композиции, изработени со различни везбени техники. Везот претставува карактеристичен и задолжителен елемент на украсување на поголемиот број текстилни предмети, кои влегуваат во состав на машките и на женски народни носии. Тој се истакнува со својата богата орнаментика, колоритот и совршената изведба, при што го претставувал главниот украс на машката и особено на женската носија. Тој, како утврдено естетско правило бил застапен во бројни варијанти и тоа како своевиден украс, но и како показател на полот, возраста и семејниот статус на носителот на облеката, а истовремено имал и нагласено обреднозаштитна функција. Иако, поради недостаток на материјални или друг вид докази, тешко може да се следи развојниот пат на македонската везбена орнаментика, сепак, одредени зачувани траги од архаични форми и елементи, како и

¹ C. Vecellio. 2014 [1590]. *Habiti antichi et moderni*. Nabu Press.

„Богата девојка од Македонија“, 16 век, според Ч. Вечелио¹

црковни фрески и други видови записи, нè упатуваат на заклучокот дека традицијата на украсување со вез, на овие простори, постоела од дамнешни времиња.

Значајни информации за спецификата на македонскиот костим ни даваат неколкуте илустрации од италијанскиот патописец Ч. Вечелио од 16 век. Подробни, па оттука и мошне значајни информации за битот и за носијата на Македонците, добиваме од искажувањата на патописците, кои минале низ неа, како и од подоцнежните записи на народните собирачи и истражувачи на македонскиот фолклор, како што се: М. Цепенков (1980, кн. 9), С. Верковиќ (1868), К. Шапкарев (1884, 1969, Т.4). Иако најголемиот дел од овие записи се однесуваат за крајот на 19 и за почетокот на 20 век, има и такви што датираат од периодот на 17–18 век, а обично се сведуваат на основни факти од оваа област.

Досегашните истражувања на традиционалната текстилна орнаментика во Македонија можат да се проследат во неколкуте монографски публикации и во бројни статии публикувани во најразлични стручни и научни списанија во земјава и во странство.

Првите публикации од областа на македонската традиционална текстилна орнаментика и носии потекнуваат од 30-тите години на 20 век и тоа во избор и подготовка на: Д. Рикарова (1931, кн. I), Р. Румјанова и Р. Чуканова (б. г.), како и албумот на везови подготвен од Л. Костов и Е. Петева (1928). Голем придонес во истражувањето на народната култура, а во тој домен и на: традиционалниот костим, орнаментиката и обичаите ни даваат трудовите на С. Раичевиќ (1930, 347–368), В. С. Радовановиќ (1935: 107–179; 1936: 127–208), Ј. Хаци-Василевиќ (1909: 295–314; 1930) и Ј. Ф. Трифуновски (1951: 66–75; 1976: 102–121; 1992: 243–244), базирани врз теренски истражувања, кои се одвивале во различни региони од Македонија во периодот меѓу двете светски војни. Од овој период датира и трудот на Х. Вакарелски и Д. Иванов (1941) во кој е даден кус опис на носиите од неколку пределски целини на Македонија. По Втората светска војна се објавени неколку публикации, од кои, дел од нив во вид на учебници или стручни помагала, кои делумно ја обработуваат и оваа област. Таков е учебникот на М. Хаци-Ристиќ (1953: 65–82), како и *Збирката на мошиви* (1969), но и трудот на М. Крајчиновиќ (1948: 42–65), во кои се анализирани резултатите добиени од истражувањето и начините на бојење на волната со растителни бои (водени од тогашниот „Хигиенски завод во Скопје“). Одредени податоци за оваа проблематика се наоѓаат и во трудот на В. Ивановиќ (1953).

Посебен придонес на полето на собирањето и на истражувањето на македонската текстилна народна орнаментика имаат дадено и етнографите: М. Антонова-Попстефаниева (1954), А. Крстева (1961: 79–96; 1962: 37–39; 1963: 79–83; 1976: 71–77; 1981: 407–417; 1984а: 127–132; 1984б: 310–321; 1985: 107–115; 1990: 23–43; 1994а: 115–118; 1994б: 1998; 1999–2000: 73–81; 2006; 2007; 2011), В. Кличкова (1963), А. Петрушева (1960а: 21–31; 1960б: 33–56; 1977: 95–107); А. Петрушева, Ѓ. Здравев, и А. Кошутска (1962: 15–24), и Ѓ. Здравев (1971: 187–193; 1986: 269–272; 1991; 1980: 69–73; 1979: 285–291; 1974: 79–82; 1977: 69–73; 1988: 303–313; 1999: 361–372; 1999–2000: 59–72) – најголемиот

дел од нив вработени во Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, како научни истражувачи и основоположници во истражувањето на ова мошне значајно, материјално, но и духовно културно богатство на македонскиот народ. Во нивните научни трудови, интегрално или како посебни целини, се обработени најкарактеристичните типови носии и везови, специфични за одреден регион или за одредена пределска целина. Покрај посочените автори, свој придонес во истражувањето на оваа проблематика имаат дадено и стручните соработници: З. Делиниколова (1964: 17–35), З. Новеска (1981: 503–516; 1990: 146–152) и Л. Спировска Ѓ. Здравев и Л. Спировска (1981: 373–382). Голем удел во изучувањето и во афирмацијата на македонското текстилно народно творештво имаат и неколкуте албуми и монографии на везови и на носии издадени во периодот на 60-тите и 70-тите години на 20 век (*Македонски нар. везови*, 1954; *Македонски нар. носии*, 1963; *Македонски нар. везови*, 1963; *Македонски нар. везови*, 1975), како и некои публикации од авторот (2002: 51–62; 2007: 185–195; 2010: 720–725; 2006а: 225–275; 2006б: 277–300; 2006в: 193–201; 2007: 185–195; 2008а: 55–61; 2008б: 83–91; 2009: 80–84; 2010: 720–725; 2013: 61–72; 2016: 157–175; 2021).

Благодарение на првичните теренски истражувања од М. Антонова-Попстефаниева, спроведени за прв пат во 1951 г. во Кумановскиот Регион, се ставени темелите на собирачката и на научната дејност на „Одделот за традиционална уметност и архитектура“, претходно именуван како „Оддел за народно творештво и традиционална орнаментика“. Би истакнале дека Институтот за фолклор, начелно именуван како „Фолклорен институт на НРМ, е основан на 6.4.1950 година со Уредба со број 1183 на Владата на Народна Република Македонија, по предлог на Министерството за наука и култура (Сл. весник бр. 11/50), како самостојна научна институција од посебен национален интерес – статус што го има и до денес.

Од собирачката дејност на теренските истражувања, Институтот за фолклор поседува исклучително значајна и раритетна архивска збирка со т.н. „Теренски папки“, вкупно 56 на број, во кои се вклучени теренски записи и информации од локалното население (информатори) од сите краишта на Македонија, вклучително и записи и материјали од Костурско (папка бр. 20) и Леринско (папка бр. 25, 26). Во овие теренски истражувања е опфатено и населението од Дебарско со исламска вероисповед, т.н. Торбеши (папка бр. 12), како и Јуруците од Радовишко и од Струмичко (папка бр. 18). Последните папки (бр. 52 и 55) се однесуваат за „Цртежи со посебни техники“ (бр. 52), „Податоци за разни техники и плетива“ (бр. 53), „Анализа на разни техники“ (бр. 54) и „Опис на чорапи – техники на плетење и украсување“ (бр. 55). Благодарение на напорите и на ентузијазмот на раководните лица на Институтот, како и на неговиот научен и стручен кадар, за релативно краток временски период, од 1951 до средината на 60-тите години на минатиот век, се собрани над 200 теренски „листа“ и бројни скици на завезоци, при што се интервјуирани над илјада информатори, кои зборуваат за: начините и видовите на изработката на носијата од дадениот крај, елементите на облеката, обичаите, верувањата и социјалните нормативи поврзани со нивната изработка, како и за низа други придружни информации, како што се: нивната

терминологија, нивната изведба и нивната обредна практика. Попатно, покрај овие информации, се среќаваат и записи за бројот на населението во даденото село (колку христијански и муслимански куќи броело тоа населено место), како и записи на некои обредни песни, поврзани, пред сè, со лазарските и со додолските обичаи. Податоците што се однесуваат на оваа тематика во основа опфаќаат искажувања од локалното население, во најголемиот дел на постари жени, благодарение на кои може да се направи увид на: состојбата, начините на изработка и носењата – нивната структура и типологија сè до средината на 19 век. Во корелација со архивските фотографии и со собирачката дејност на теренски материјали (на: везови, ткаеници и плетива), овие записи даваат солидна основа за да може да се направи сеопфатен увид во состојбата и проучувањето на носењата и воопшто на традиционалното текстилно творештво во Македонија од тој период, па сè до времето на неговата трансформација и модернизација, која интензивно се одвивала по Илинденското востание, односно по Првата и Втората Светска војна, па сè до средината на минатиот век, кога таа веќе практично била целосно отфрлена од населението, како дел од нивното секојдневно облекување.

Посебно значајно богатство на Одделот за материјална култура претставува збирката на колор-цртежи на везови, именувана како „Колор-цртежи од текстилното народно творештво“, дел од Архивската збирка на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, која се состои од 3015 архивски единици: цртежи на везови, плетеници и ткаенини, изработени на техничка хартија со: молив, темперни бои, туш и златна и сребрена боја, во размер 1x3, со димензии на цртежите 60x40 см. (A4 формат), а друг дел со помали димензии. Цртежите се изработени според теренските скици, веродостојни на оригиналните предмети евидентирани при теренските истражувања од страна на научниот кадар од Институтот за фолклор: М. Антонова, А. Крстева и Ѓ. Здравев, реализирани од страна на стручниот технички кадар при Институтот за фолклор: С. Даналилова, Р. Христова, З. Новевска, Р. Радовановиќ, во периодот од 1955 до 1986 год.

Цртежите се класифицирани според регионалната припадност (Кумановско, Битолско, Скопско итн.) и секој од нив е заведен со инвентарен број во архивската книга „Колор-цртежи од текстилното народно творештво“ при Архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ од Скопје. Во рамките на одреден регион тие се групирани и според видот на изработката, односно во групите на: везови, ткаеници и плетива.

Поголемиот дел од цртежите, покрај инвентарниот број, содржат дополнителни податоци заведени во картотечниот архивски материјал, како што се:

1. Име и опис на предметот.
2. Регионот и местото од каде што е преземен.
3. Техники на изработка.
4. Опис и име на орнаментот (доколку е познато).
5. Дефинирање на колоритните вредности и нивна нумерација (според ДМЦ).
6. Податоци за сопственоста на оригиналот:
 - име, презиме, година на раѓање и место на живеење на информаторот

(доколку станува збор за предмет во лична сопственост);

– назив на Институцијата (доколку предметот е во сопственост на некоја институција, збирка и сл.).

7. Податоци за теренската скица со датум и име на стручното лице, кое ја евидентирало и изработило теренската скица.

8. Податоци за авторот на цртежот.

Одреден број цртежи се придружени со други споредни укажувања и податоци, кои се однесуваат на оригиналниот предмет, со дополнителни теренски скици, поставени во прилог на картотечниот архивски материјал.

Во оваа збирка, покрај цртежите на везови застапени од целокупната територија на Република Македонија, се наоѓаат и цртежи на везови, дел од народната носија на македонското население од Егејска и од Пиринска Македонија, како и цртежи на везови и друг вид текстилни предмети, карактеристични за традиционалната култура на Македонците со муслиманска вероисповед (за Торбешите). Во помал обем, во оваа збирка се содржани и цртежи на везови од народните носии на: Албанците, Турците Јуруци и Власите. Би сакале да истакнеме дека иако поголемиот дел од цртежите се направени врз основа на теренските скици, дел од колор-цртежите на везовите се преземени и од архивските збирки, сопственост на некои музеи и на други културни институции во и надвор од државава, како што се на: Етнографскиот музеј – Софија; Етнолошкиот музеј во Скопје; Народниот музеј – Скопје; Етнолошкиот музеј – Загреб; Народниот музеј – Загреб; цртежи од Колекцијата на Колет Јанковиќ, цртежи од колекцијата на Христофер Црниловиќ – и двете колекции во сопственост на Етнографскиот музеј во Белград; Народниот музеј – Дубровник; Народниот музеј – Охрид; Народниот театар – Охрид; Народниот музеј – Битола; Управата на домот за ракотворби во Скопје², како и најголемиот дел во сопственост на Институтот за фолклор од Скопје.

Би истакнала дека најголемиот дел од овие цртежи досега не се публикувани и како такви претставуваат исклучително раритетна и оригинална архивска збирка – дел од нематеријалното културно наследство на оваа земја. Во 2017 год., дел од оваа збирка, со помош на Министерството за култура на РС Македонија, беше дигитализиран во рамките на проектот за нивна дигитализација, чијшто раководител беше авторот на овој текст, но поради лимитираните финансиски средства беше реализиран само мал дел од нив (околу 400 архивски единици).

Покрај оваа архивска збирка, Одделот за традиционална уметност и архитектура поседува и *Збирка на оригинални везови, ткаеници и илејшва*,

² Во текстот се посочени имињата на музеите и на другите институции според тоа како се заведени во архивските книги, во периодот кога тие везови биле преземени и копирани за потребите на архивата на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје.

собирани во текот на долгогодишните теренски истражувања започнати во почетокот на 50-тите години на минатиот век. Збирката содржи 822 архивски примероци на традиционален текстил, од кои најголемиот дел од нив се везови и помал број се ткаеници и плетива. Иако основата на оваа збирка ја сочинуваат парчиња постари везови, најголемиот дел од нив датирани од крајот на 19 и од почетокот на 20 век, тие според својата раритетност, уникатност и според техниката на изведба претставуваат непроценливо сведоштво за врховното мајсторство и високиот културен, естески и духовен развој на македонскиот народ; а истовремено се и сведоштво за историските и за социјалните промени, кои се одвивале на територијата на Македонија во последните стотина години и кои индиректно влијаеле на промената на традиционалните обрасци, техники на изведба, колорит и воопшто начин на облекување.

Со развојот на техниката, некаде кон крајот на 60-тите и на почетокот на 70-тите години на 20 век, теренската истражувачка дејност од теренски записи и скици изработувани на рака се модернизира и се трансформира во истражувачка теренска дејност со изработка, главно, на аудиовизуелен материјал. Поради природата на самата материја на истражување, доминација во овој контекст има фотодокументацијата, како основен метод на регистрирање на теренските-(текстилни) материјали. Така, во следните децении во фотоархивата на Институтот за фолклор се депонирани над илјада теренски фотографии од различни региони – првично во црно-бела боја, а потоа и во колор, како и над стотина слајдови и неколку видеозаписи. Најголемиот дел од оваа фотодокументација е реализирана од научните истражувачи на оваа област во Институтот, пред сè, од д-р Ѓорѓи Здравев, како и лично, од самиот автор на трудов. Секако, во оваа пригода треба да се споменат фотографските записи на професионалните фотографи: Билбиоски и Дрнков, кои, како соработници на Институтот, во еден кус период, за дооформување и за збогатување на оваа фотоархива, изработуваат копии на фотографии преземени од етнолошката архивска збирка на Музејот на Македонија и на Музејот на град Скопје. Би укажала дека поради деликатноста на овие визуелни материјали и можноста за нивно лесно оштетување, сметаме дека е потребна нивна итна дигитализација (особено на збирката на слајдови) за да се заштитат и да се сочуваат за понатамошни генерации на истражувачи.

Собирачката, архивската и научноистражувачката дејност на традиционалниот текстил на Институтот за фолклор не завршува само со погореспоменатите збирки на материјали. Покрај нив, Институтот поседува и „Архивска збирка на завезоци“ – копии на оригинални везови од повеќе региони од Македонија, изработени во помал сооднос од оригиналните везови. Посочените везови се изработени со индустриски конци (DMC) на индустриско памучно платно, со доминација на најзначајните везови од Кумановскиот и од Кривопаланечкиот Регион. Многу веројатно е дека првичната замисла на оваа збирка била да бидат опфатени и реконструирани најзначајните везови од сите региони на државата, за нивна промоција и за зачувување, но поради одредени причини таа замисла не била реализирана во

целост. Посочената збирка поседува околу 50-ина везови, класифицирани во неколку групи.

Во последните десетина години, дел од ова културно материјално богатство на македонскиот народ, беше презентирano на повеќе изложби во земјата и надвор од неа (во: Градската библиотека во Штип, Домот за културата во Кочани, Градскиот музеј во Кратово, како и во Македонскиот културен центар во Софија, Р. Бугарија). Дел од овие цртежи послужија како обрасци и предлошки за модерни дизајнерски решенија, благодарение на соработката на Европскиот универзитет – Скопје и Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ во меѓународен проект, финансиран од Европската Унија, со наслов „Дигитален фолклор“ (2018 – 2019), кој истовремено претставува постојан и непресушен извор за нови проучувања и научни студии. Имајќи го предвид целокупниот потенцијал на овие архивски збирки и нивната уникатна, бесценета вредност, сметаме дека овие материјали заслужуваат поголемо внимание од македонската културна и научна јавност, како и соодветна заштита и адекватна афирмација од соодветните државни органи. За ова секако зборува и континуитетот на собирачката дејност, но и научноистражувачките проекти и резултатите што произлегле токму благодарение на овие материјали во прилог и како афирмација не само на македонското традиционално текстилно творештво, туку и на македонската традиционална култура воопшто, како еден од столбовите за зачувувањето на македонскиот идентитет.

ЛИТЕРАТУРА

Кирилични изданија

Албум на бългaрски народни шевици (б. г.). Подг. Румянова, Р. Софија: Македонски женски соъз.

Вакарелски, Х. и Д. Ивановъ. 1941. *Истoрия на облeклоѹо*. Софија.

Верковиќ, С. 1868. *Оѹисание быѹиѹа болгaр насельѹенѹих Македонѹиѹ*. Москва: Московские Универзитетские Известия, вп. 3.

Делиниколова, З. 1964. „Народни ткаеници од Малешево“. *Зборник на Шѹиѹиѹскиѹиѹ народен музеј*, бр. III, 1962–1963. Штип, 17–35.

Здравев, Ѓ. 1971. „За три симболи во македонската текстилна народна орнаментика“. *Македонски фолклор*, бр. IV, 7-8. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 187–193.

Здравев, Ѓ. 1974. „Цвекето на македонската текстилна народна орнаментика“. *Македонски фолклор*, бр. VII, 13. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 79–82.

Здравев, Ѓ. 1979. „Мотивот лoза во македонската народна орнаментика“. *Македонски фолклор*, бр. XII, 23. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 285–291.

Здравев, Ѓ. 1980. „Мотивот ‘S’ во македонската текстилна народна орнаментика“. *Македонски фолклор*, бр. XIII, 26. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 69–73.

Здравев, Ѓ. 1986. „Зооморфните и антропоморфните мотиви во македонското текстилно народно творештво“. *Македонски фолклор*, XIX, бр. 38. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 269–272.

Здравев, Ѓ. 1988. „Традиционалното везење во мијачките села Ореше и Папрадиште“. *Македонски фолклор*, год. XXI, бр. 42. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 303–313.

Здравев, Ѓ. 1991. *Македонски народни носии*, Т. I. Скопје: Матица македонска.

Здравев, Ѓ. 1999. „Трансформација на некои форми од областа на народното ликовно творештво во современиот живот“. *Компјаративно проучување на македонската литература и уметност во XX век*, том 4. Скопје: МАНУ, 361–372.

Здравев, Ѓ. 1999–2000. „Аристократијата (благородништвото) во Македонија на фреско-живописот од XIV век“. *Balkanoslavica*, бр. 26-27. Прилеп: Институт за старословенска култура, 59–72.

Ивановић, В. 1953. „Наше народно бојење“. *Гласник Етнографског музеја у Београду*, књ. 24. Београд, 65–82.

Крајчиновић, М. 1948. „Прилог проучавању бојадисарског умећа код нашег народа“, књ. CXLVIII. Београд: САНУ, 42–65.

Крстева, А. 1961. „Народни вез у Мариову“. *Гласник Етнографског музеја у Београду*, бр. 24. Београд, 79–96.

Крстева, А. 1962. „О дојранским ћилимима“. *Народно стваралаштво фолклор*, бр. 1. Београд: Савез удружења фолклориста Југославије, 37–39.

Крстева, А. 1963. „За народните везови во Битолско“. Битола: ХДБ, 79–83.

Крстева А. 1976. „За еден постар народен вез откриен на икона од прилепското село Долгаец“. *Македонски фолклор*, год. IX, бр.18. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 71–77.

Крстева, А. 1981. „Традиционалниот вез од Битолско-прилепската котлина и неговата трансформација“. *Фолклорот и етнологијата на Битола и Битолско*. Битола, 407–417.

Крстева, А. 1984а. „Везбената традиција во Дебарски Дримкол денес“. *Македонски фолклор*, год. XVII, 34. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 127–132.

Крстева, А. 1984б. *Македонскиот народен вез. Уметничкото бојаштво на Македонија*. Скопје: Македонска книга, 310–321.

Крстева, А. 1985. „Старото прилепско килимарство“. *Македонски фолклор*, год. XVIII, 35. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 107–115.

Крстева, А. 1986а. Антропоморфните мотиви на македонските килими. *Македонски фолклор*, год. XIX, 38. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 237–244.

Крстева, А. 1986б. „Антропоморфните мотиви на македонските килими“. *Македонски фолклор*, год. XIX, бр. 38. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 237–252.

Крстева, А. 1990. „Македонските женски носии – показатели на општествените односи“. *Македонски фолклор*, год. XXIII, бр. 45. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 23–43.

Крстева, А. 1994. „Невестинските кошули во Скопската котлина“. *Етнолог*, 4-5. Скопје, 115–118.

Крстева, А. 1998. „Народната носија од Скопска Блатија“. Скопје: Музеј на град Скопје.

Крстева, А. 1999–2000. „Елементите на култот кон мечката и волкот во македонската народна текстилна орнаментика“. *Balkanoslavica*, 26-27. Прилеп: Институт за старословенска култура, 73–81.

Крстева, А. 2006. *Техники на везење во украсувањето на македонските народни носии*. Скопје.

Крстева, А. 2007. *Ликовно-естетските карактеристики на мариовската носија*. Скопје: Музеј на град Скопје.

Крстева, А. 2011. *Македонски народни везови*. Скопје: Матица Македонска.

Костов, С. Т. и Е. Петева. 1928. *Български народни шевици*, 2 дел, *Югозападна България и Македонија*. София: Народен Етнографски музеј.

Македонски народни носии. 1963. Текст: В. Кличкова, А. Петрушева, цртежи: О. Бенсон и М. Малахова. Скопје: Етнологски музеј – Скопје.

Македонски народни везови. 1975. Подготвила: А. Крстева. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје.

Новеска, З. 1981. „Терминологијата на текстилното творештво во Битолско“. *Фолклор и етнологијата на Битола и Битолско*. Битола: МАНУ – Друштво за наука и Уметност – Битола, 503–516.

Новеска, З. 1990. „Обичаите сврзани со учењето на женската рачна работа во селата на Скопска Црна Гора“. *Македонски фолклор*, бр. 46. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 146–153.

Петрушева, А. 1960а. „Прегаче из Скопске Блатије“. *Гласник етнографског музеја у Београду*, књ. 2-3, Београд, 21–31.

Петрушева, А. 1960б. „Скутината како составен дел од машката носија во Македонија“. *Гласник*. Скопје: Етнографски музеј на Скопје, МС, 33–56.

Петрушева А. 1977. „Некои балкански предсловенски елементи во народните носии во Македонија“. *Етнологски преглед*, бр. 15. Београд, 95–107.

Петрушева, А., Ѓ. Здравев и Ј. Кошутска. 1986. „Обид за анализа на значењето на свадбената носија и нејзината орнаментална декорација“. *Македонски фолклор*, бр. XIX, бр. 37. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 15–24.

Попстефаниева, М. А. (ур.) 1954. *Македонски народни везови*. Скопје: Фолклорен институт на Н. Р. Македонија.

Попстефаниева, М. А. (ур.) 1963. *Македонски народни везови*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Радовановић, С. В. 1935. „Народна ношња у Маријову“. *Гласник скойског научног друштва*, књ. XIV. Скопје, 107–179.

Радовановић, С. В. 1936. „Народна ношња у Маријову“. *Гласник скопског научног друштва*, књ. XV–XVI. Скопље, 127–208.

Раичевић, С. 1930. „Народна ношња у Скопској Црној Гори“. *Гласник скопског научног друштва*, књ. VII–VIII. Скопље, 347–368.

Ракарова, Д. (прир.) 1931. *Македонски шевици*, кн. I. София.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2002. „За геометризмот во македонското килимарство – низ примери на мотивот ‘S’ и неговите модификации“. *Македонски фолклор*, бр. 61. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 53–64.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2006а. „Традиционалната носија во Охридско Поле. *Фолклорот во Охридско-струшкиот Регион*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 225–275.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2006б. „Носијата во Струшки Дримкол и Струшко Поле. *Фолклорот во Охридско-струшкиот Регион*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 277–300.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2006в. „Симболиката и развојните форми на мотивот на двоглавиот орел – со посебен осврт на неговата застапеност на печатот на Скендербег“. *Герџ Касџириџи Скендербег 1405 – 1468*. Скопје: Институт за национална историја, 193–201.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2007. „Женскиот украс за глава **леса** – етносемиолошки истражувања“. *Сџекџар*, бр. 50, год. 25. Скопје: Институт за македонска литература, 185–195.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2008а. „Преглед на традиционалните алатки за изработка на текстил и основни видови на ткаеници карактеристични за Дојранскиот Регион“. *Македонски фолклор*, год. XXXIV, 65. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“, 55–61.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2008б. „Културолошките аспекти на митските слики на машките индоевропски божества застапени во македонските везови“. *Филолошки студии*. Универзитет Св. Кирил и Методиј-Македонија, Пермски Государствени Универзитет-Россия, Univerzitet v Ljubljana – Slovenija, Sveuciliste u Zagrebu – Hrvatska, 83–91.

Ристовска Пиличкова, Ј. 2009. „Македонски традицијни жіночі головні прикраси – функція і значення“. *Народна творчість та етнографія*, №3, Київ, 80–84.

Ристовска Пиличкова, Ј. 2010. „Македонски традицијни жіночі головні прикрас: функція і значення“. *Сучасна зарубіжна етнологія, Антропологија*, Т1, Київ: Національна Академія Наук України, Інститут Мистецтвознавства, фольклористики та етнології І.М. М.Т. Рильського, 720–725.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2013. „Симболиката на кружните мотиви во македонската традиционална култура – генеза и развој“. *Пајримониум МК – Списание за културното наследство – споменици, реставрација, музеи*, година 6, бр. 11. Скопје, 61–72.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2016. „Култот на мечката во балканскиот фолклор – траги, интеракции и ритуални комплекси“. Кулавакова, К. и М. Божикова (прир.) *Балкански идентитет/и*. Прилози од

научноистражувачкиот проект „Културната интеграција и стабилноста на Балканот“, МАНУ – БАН, Скопје/София, 157–175.

Ристовска-Пиличкова, Ј. 2021. *Геометрискиите мотиви во македонската традиционална орнаментика – класификација, типологија и семиотика*. Скопје: Институт за фолклор Марко Цепенков“.

Спироска, Л. и Ѓ. Здравев. 1981. „За некои појави и верувања во врска со текстилното народно творештво во Битолско“. *Фолклорот и етнологијата на Битола и Битола*. Битола, 373–382.

Трифуневски, Ф. Ј. 1951. Кумановско-прешевска Црна Гора, књ. 33. Београд: САНУ, 66–75.

Трифуневски, Ф. Ј. 1976. „Полог, антрополошка проучавања“, књ. 42. Београд: САНУ, 120–121.

Трифуневски, Ф. Ј. 1992. „Охридско-Струшка област, Антропо-географска проучавања“. Београд: САНУ, 243–244.

Цепенков, М. К. 1980. *Македонско народно творештво*, кн. 10. Скопје: Македонска книга, Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Хаџи-Василевиќ, Ј. 1909. „Кумановска област“. *Јужна сџара Србија: Историска, етнографска и политичка исцрпувања*, књ. 1. Београд, 295–314.

Хаџи-Василевиќ, Ј. 1930. *Скопје и нејзина околина: историска, етнографска и културно-политичка излагања*. Београд.

Хаџи-Ристиќ, М. 1969. *Збирка народних мотиви из Македоније, Косова и Метохије*. Београд: Завод за издавање учебника СРС.

Хаџи-Ристиќ, М. 1953. „Наше народно бојење“. *Гласник Етнографског музеја у Београду*, књ. 24. Београд, 65–82.

Шапкарев, К. А. 1974. *Обичаи, обреди, носии*. Том 4. Скопје: Мисла.

Шапкарев, К. А. 1984. *Русалии*. Пловдив.

Сајтографија

„Богата девојка од Македонија“ (Nobile donzella)
<https://www.ebay.it/itm/233998413320> [Пристапено на 22.11.2021 г.]

Jasminka Ristovska Piličkova

OVERVIEW OF THE RESEARCH ACTIVITIES OF TRADITIONAL TEXTILES AT THE “MARKO CEPENKOV” INSTITUTE OF FOLKLORE IN SKOPJE

Summary

The text focuses on the researching activities of Macedonian traditional textiles from the very beginning and the first publications, with particular emphasis and work of the Department of Traditional Textiles and Architecture of the “Marko Chepenkov” Institute of Folklore from the very beginning up to this day. A brief overview of the importance of this cultural material, as well as the spiritual wealth of the Macedonian people is given, with an overview of the scientific and professional staff of this institution, as well as a bibliography of the most important articles and publications. Thus, the entire activity of this department is

highlighted with special emphasis on archival collections related to this scientific activity: the “Archive of original embroidery, fabrics and knitting”, the archive of “Colored drawings of textile folklore”, the archive with the so-called “Field folders” (records of informants from all over the territory of the country, that explain the methods and types of making costumes from the particular area, elements of clothing, customs, beliefs and social norms associated with their manufacture), as well as a number of other related information, such as their terminology, performance and ritual practice, collected from the early 50s and the first half of the 60s of the last century.

In addition to the above, we also mention the archive “Collection of embroidering examples”, as well as the archive of visual archival materials, that includes photographs, slides and videos, continuously collected by the researchers of this established scientific institution. Finally, the paper points to the scientific activities and projects associated with this department in the last decade, with the aim of studying and confirming this important cultural heritage of the Macedonian people.

ПРИЛОЗИ

Вез од ракав на женска кошула *цареи џлаи*, с. Милетино, Полог, АИФ инв. бр.650, везови

Вез од ракав на женска кошула, Битолско, АИФ инв. бр. 24, везови

Средишен дел од невестинска марама за на глава – *ѝревезок*, с. Папрадиште, Велешко, изработена околу 1730 год. АИФ инв. бр. 1758, цртежи

Вез од женска марама за на глава — *гарина* — црно ојавче на ѝеро, Дебарско.
Дел од теренските цртежи на АИФ

Вез од предница на женска кошула, с.
Романовце, Кумановско. АИФ инв. бр. 47,
завезоци

Жени од Скопско на пазар, 1930 год.
Дел од фотозбирката на АИФ